

Гамзіна Ольга
провідний економіст

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку» НАН України
м. Київ, Україна

Olga Gamzina
senior economist

Institute of Environmental Economics, and Sustainable Development of the NASciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

**РЕНТНА ПЛАТА ЗА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ У БЮДЖЕТ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ
СЬОГОДЕННЯ**
**RENTAL PAYMENT FOR NATURAL RESOURCES IN THE UKRAINIAN BUDGET: OF
UKRAINE: PRESENT REALITIES**

Сьогодні мають бути змінені підходи до організації управління та використання природно-ресурсного потенціалу. В найближчий час доцільно надати значну увагу питанням вдосконалення системи управління в сфері рентних відносин. Ефективне використання природно-ресурсного потенціалу та ресурсозбереження - один з головних чинників економічного зростання України на найближчі 10 років. Саме через раціональне ресурсоспоживання можна домогтися формування ефективної системи рентних відносин, створення фінансової і технічної бази наукомістких галузей економіки, розвиток виробництва власної високотехнологічної продукції і товарів широкого вжитку. Це дозволить відмовитися від символічного оподаткування використання природно-ресурсного потенціалу. Реалії сьогодення вимагають удосконалення механізму платності за природні ресурси, забезпечити його відповідність реальної їх вартості. Діючі платежі в більшості випадків не відповідають рентному доходу, який може забезпечити природно-ресурсний потенціал. Рентна плата за спеціальне використання природних ресурсів є тим фіскальним інструментом, який покликаний забезпечити вилучення природно-ресурсної ренти на користь власника природних ресурсів і стимулювати природокористувачів зводити до мінімуму втрати природної сировини при її видобутку та залученні в господарський обіг. Потрібно відзначити, що в загальній вартості національного багатства держави природний капітал становить близько 54%, а фактична рента з них в складі доходної частини державного бюджету коливається в межах 15%. Суттєве збільшення ренти створить можливості формування нової рентної системи оподаткування, зменшення інших видів податків, що може стати поштовхом розвитку реального сектора економіки. Привласнення ренти стало основою різкого збагачення всіх сьогоднішніх олігархів і породження фактично олігархополії в Україні. Не знання і технології, а рента стала причиною появи нинішніх олігархів. Системні та структурні перегини в національній економіці призвели до того, що основними природокористувачами виступають інтегровані підприємницькі об'єднання, які використовують у відтворювальному процесі переважно більшість природних ресурсів.

Відсутність адекватних реальній цінності природної сировини ставок рентної плати не забезпечує справедливого її вилучення на користь державного та місцевих бюджетів. Підприємницькі інтегровані утворення, маючи мільярдні обороти, сплачують символічну рентну плату, що не змушує їх забезпечувати всебічну раціоналізацію використання природних ресурсів. Сучасні екологічні проблеми виникли, в тому числі, і через нехтування роллю територіальних органів державної влади і органів місцевого самоврядування, монопольний підхід відомств до використання багатств природи, ігнорування оцінки природних ресурсів в системі національного багатства держави, а також можливостей формування системи оподаткування з урахуванням реальних сум ренти. Ми говоримо в більшій мірі про адміністративну децентралізацію, фінансову федералізацію, але реально нічого не робимо щодо забезпечення умов територіальних громад вирішувати питання

збереження довкілля. До цього часу ресурсна рента розпоршується по різних галузях і бюджетах і привласнювалась посередниками.

Доходи зведеного бюджету України у 2016 році складають 782,859 млрд. грн. Надходження рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів становлять 46,608 млрд. грн, хоча планувалося залучити до бюджетів усіх рівнів 64,751 млрд. грн. Сума плати за землю, яка з 2015 року виступає складовою податку на майно, у 2016 році становила 23,321 млрд. грн. Тобто сума надходжень природно-ресурсних платежів (рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів і плата за землю) складає 69,929 млрд. грн (8,9% загальних доходів зведеного бюджету України).

За період з 1999 по 2016 рік у динаміці надходжень рентної плати (зборів) за спеціальне використання природних ресурсів до зведеного бюджету України спостерігається висхідна тенденція (відповідно до змін у бюджетній класифікації з 2015 року код «Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів» трансформовано у «Рентну плату та плату за використання інших природних ресурсів»). У 1999 році обсяг рентної плати (зборів) за спеціальне використання природних ресурсів, яка спрямовувалася до зведеного бюджету України, становив 1,456 млрд. грн., у 2004 – 3,066 млрд. грн., у 2008 – 9,292 млрд. грн., у 2013 – 28,863 млрд. грн., у 2016 – 46,608 млрд. грн. [1].

Тобто в номінальному вираженні має місце висхідний тренд, який не корелює з трендом надходжень рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів в порівняних цінах 1998 року (величина рентної плати у порівняних цінах визначалася діленням номінальної величини надходжень даного платежу на кумулятивний індекс цін виробників промислової продукції). Так, у 1999 році обсяг надходжень рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів в порівняних цінах 1998 року становив 1,259 млрд. грн., у 2004 – 1,492 млрд. грн., у 2008 – 2,386 млрд. грн., у 2013 – 4,690 млрд. грн., у 2016 – 3,389 млрд. грн. У 2016 році порівняно з 2013 роком обсяг надходжень рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів в порівняних цінах 1998 року до зведеного бюджету України зменшився на 1,301 млрд. грн., порівняно з 2014-м – на 753 млн. грн.

Отже у 2016 році надходження природно-ресурсної ренти до зведеного бюджету України в номінальному численні порівняно з 2013 роком збільшилися на 17,745 млрд. грн., що не підтверджується динамікою реальних надходжень, тобто надходжень в порівняних цінах 1998 року. За період з 1999 по 2016 рік спостерігалось коливання питомої ваги рентної плати (зборів) за спеціальне використання природних ресурсів у доходах зведеного бюджету України в діапазоні 2,7–7,4%. За період з 1999 по 2007 рік мала місце тенденція зменшення питомої ваги рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів у загальних доходах зведеного бюджету України у зв'язку з тим, що національна економіка перейшла у фазу зростання й відбувалося збільшення податкових та неподаткових надходжень до бюджетів усіх рівнів. Це було пов'язано з результатами виробничо-господарської діяльності, а не з освоєнням природної сировини [2]. При нинішньому форматі розподілу рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів бюджет України отримує мізерну частину, що свідчить про недосконалість вітчизняної моделі рентного регулювання, оскільки території концентрації природного сировини не отримують належного обсягу ренти для реалізації проектів соціально-економічного розвитку та відтворення природних комплексів. Така практика суперечить традиційній зарубіжній практиці еквівалентного присвоєння і розподілу ренти за природні ресурси.

У даний час природні ресурси й об'єкти в основному (за винятком земельних) не визначені як об'єкти власності; економічний зміст державної власності на природні ресурси деформований, видобуток більшості природних ресурсів для держави збитковий, інші приносять значно менший прибуток, ніж той, що відповідає їх економічній оцінці. Таким чином, фактично фінансовий еквівалент власності на природні ресурси значною мірою привласнюють їхні користувачі шляхом апропріації ренти.

Перелік використаних джерел:

1. Державна казначейська служба України, Державна служба статистики України, розрахунки / European Analytical Centre
2. Василь Голян, директор Європейського аналітичного центру. Рента за природні ресурси: скільки грошей отримав держбюджет і чому ставки рентної плати за користування ними варто переглянути [Електронний ресурс]. – Режим доступу: agravery.com

УДК 334.724.4:33

Гарматій Наталія

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м.Тернопіль, Україна

Natalia Garmatiy

Ph D., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Department of Economic
Cybernetic

Ternopil National Technical University name after Ivan Puluj,
Ternopil, Ukraine

Божемська Ірина

магістр кафедри економічної кібернетики
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м.Тернопіль, Україна

Irina Bozhemcka

Master of Department of Economic Cybernetic
Ternopil National Technical University name after Ivan Puluj,
Ternopil, Ukraine

**СТВОРЕННЯ СУЧАСНИХ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУР БУДІВЕЛЬНИХ
ПІДПРИЄМСТВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ ІНСТРУМЕНТАРІЄМ СУЧАСНИХ
ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ
CREATION OF MODERN CLUSTER STRUCTURES OF BUILDING ENTERPRISES OF
TERNOPIL REGION BY INSTRUMENTATION OF MODERN INFORMATION SYSTEM**

Сучасна кризова ситуація в національній економіці, спровокована негативною політичною ситуацією в країні вимагає змінити регіональну структуру національної економіки та створювати нові кластерні структури в економіці України. Ці новостворені кластери, як в будівельній, так і в інших галузях, в залежності від можливості наявних ресурсів та вже діючих регіональних підприємств, дозволять вирішити питання зайнятості населення, наповнення місцевих бюджетів, розвитку економіки, зміцнить позиції українських підприємств шляхом покращення взаємодії компаній об'єднаних в один кластер, співпраці з місцевими муніципальними структурами, вирішить диверсифікацію ризиків виробничих потужностей компаній.

У сучасних економічних умовах господарювання України формування фундаментальних засад розвитку будівельних підприємств є актуальним завданням. У цьому аспекті виникає необхідність використання інструментарію, який органічно поєднує математичні та економічні методи для вирішення економічних проблем з метою отримання кількісних оцінок і визначення подальшої стратегії розвитку.

Проблеми кластеризації економічних систем розглянуто в працях численних зарубіжних і вітчизняних науковців (М. Портера, І. Левіна, Р. Нельсона, Н. Вонортаса, С. Соколенка та ін.). Проблематикою функціонування кластерів в економіці займалися провідні закордонні та українські вчені: М. Портер, К. Сала-і-Мартін, Д. Келлехер, В. Чужиков, З. Варналій, М. Войнаренко, Я. Жаліла, Б. Кваснюк, К. Савіна та ін.